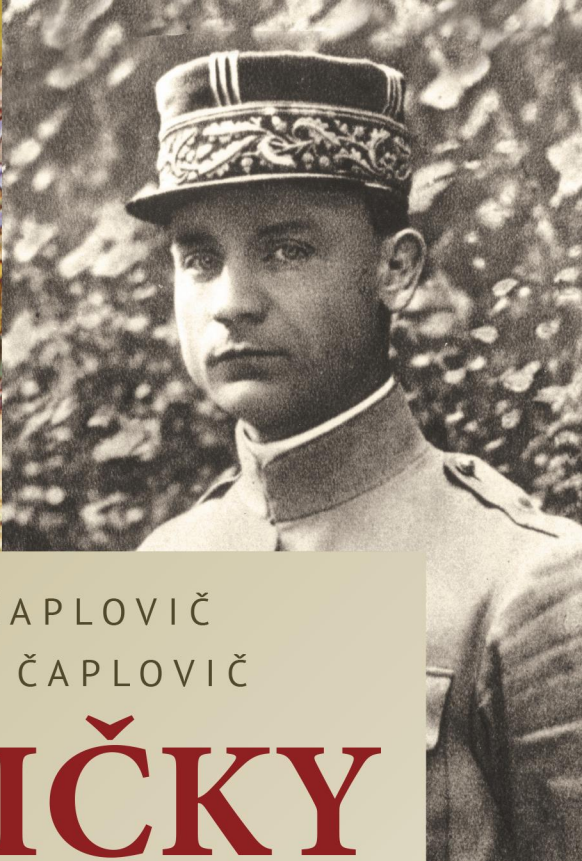
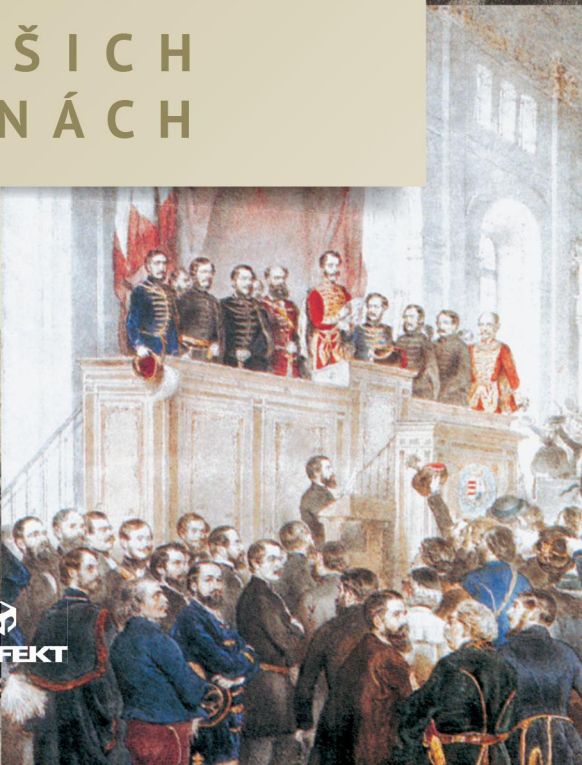

DUŠAN ČAPLOVIČ
MILOSLAV ČAPLOVIČ

OSMIČKY

V NAŠICH
DEJINÁCH

PERFEKT

OSMIČKY

V NAŠICH DEJINÁCH

*Kto si myslí,
že mu slobodu druhí vybojujú,
ten jej nie je hoden.*

Milan Rastislav Štefánik

DUŠAN ČAPLOVIČ
MILOSLAV ČAPLOVIČ

OSMIČKY

V NAŠICH
DEJINÁCH

Texts © Dušan Čaplovič 1998, 2018; Miloslav Čaplovič 2018
Photographs and illustrations © ČTK, Slovak National Archive in Bratislava,
the Military History Archive in Prague, the Institute of Military History
in Bratislava, archives of publishing house Perfekt, archives of authors,
the Institute of Archaeology of the Slovak Academy of Sciences, the Museum
of the Slovak National Uprising, TASR, Edita Ambrušová, Roman Benický (SPV),
Ludmila Cvenegrošová, Martin Hlauka (Pescan), Miroslav Regitko
© Martin Benka (heirs) / LITA, 2018
Design © Lýdia Valter
Slovak edition © Perfekt 2018

OSMIČKY

V NAŠICH DEJINÁCH

Texty: doc. PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc., plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.
Recenzent: doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.
Fotografie a ilustrácie: ČTK, Slovenský národný archív Bratislava, Vojenský
historický archív Praha, Vojenský historický ústav Bratislava, archív vydavateľstva
Perfekt, archív autorov, Archeologický ústav SAV, Múzeum Slovenského
národného povstania, TASR, Edita Ambrušová, Roman Benický (SPV),
Ludmila Cvenegrošová, Martin Hlauka (Pescan), Miroslav Regitko
© Martin Benka (dedičia) / LITA, 2018
Grafická úprava: Lýdia Valter
Jazyková redaktorka: Marta Moravčíková

Vydal Perfekt, a. s., Cukrová 14, 811 08 Bratislava, ako svoju 803. publikáciu.
Rok vydania 2018
Druhé vydanie
Kniha bola zadaná do tlače 30. apríla 2018.

Knihu si môžete objednať vo vydavateľstve PERFECT, Cukrová 14, 811 08 Bratislava, e-mail: odbyt@perfekt.sk alebo kúpiť v Kníhkupectve Vojtecha Zamarovského, Karpatská 7, 811 05 Bratislava 1, alebo na www.perfekt.sk s 30 % zľavou.
Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na www.martinus.sk a www.dibuk.sk.
Tlač: KASICO, a. s., www.kasico.sk

ISBN: 978-80-8046-885-9
www.perfekt.sk

Predhovor k prvému vydaniu

Francúzsky historik Jacques Le Goff napísal, že politické dejiny boli často nielen zneuctievané, ale v záujme moci aj pokorované. Väčšmi slúžili, menej sa snažili – na ceste za pravdivým poznaním – vysvetľovať rozporuplný kultúrohistorický proces. Panovníci si za peniaze najímali svojich kronikárov – historikov a tí, tak ako to na začiatku 12. storočia priznal aj český kronikár a dekan pražskej kapituly Kosmas, uvažovali, že „užitočnejšie je, aby sme pomlčali o terajších ľuďoch alebo časoch, než aby sme hovoriac pravdu – a pravda vždy plodí nenávisť – nemali z toho dajakú škodu...“. Kronikárska autocenzúra z obavy pred zásahom moci radšej zamlčovala pravdu, než aby písala nepravdu. Žiaľ, dialo sa to nielen v prostredí stredovekých kronikárov – dobových historikov, ale aj neskôr, v novoveku a až do dnešných čias. Tentoraz u novovekých kronikárov aj spomedzi profesionálnych historikov. V dávnej minulosti si králi objednávali o sebe a pre seba napísané gestá – literárnym spôsobom zachytené skutky, činy, deje a udalosti. Tieto mali svoj pôvod už v starovekom Ríme a ich autori zväčša v pokore a jednostranne spracúvali pre panovnícky rod hrdinský epos jeho dejín, oslavovali a prikrášľovali činy panovníckej dynastie. Boli zamerané nielen na dejiny kráľovského rodu, ale aj na dejiny oslavovaného etnika, národa i štátu, z ktorého panovník pochádzal a ktorému i vládol. Tento stav sa za stáročia nezmenil, ba dnes už máme možnosť čítať aj seba oslavujúce ódy o vlastných skutkoch – akési novodobé kroniky, vraví sa im „spomienky“, nie však z pera historikov, ale politikov.

Výskum politických dejín, v kontakte s ďalšími sociálnymi vedami, sa v posledných desaťročiach napriek týmto skutočnostiam v niektorých prípadoch opätovne vrátil na svoje pole, pole vedeckého historického bádania. Na pole skutočne nadšeného hľadania a objavovania nových poznatkov – o konkrétnej historickej dobe – v doslovnom ponore do času skúmaného dejinotvorného procesu. Práve v kontaktoch s inými blízkymi vednými odbormi, najmä z oblasti humánnych a sociálnych vied – vied o spoločnosti, človeku, dejinách a kultúre, sa aj historické vedy obohacujú o nové námety, metódy výskumu, objavné prístupy a, prirodzene, aj o nové, tentoraz doslovne prierezové poznatky povedzme vo svetle výskumu mentalít. Nielen s väzbami napríklad na sociológiu a antropológiu skúmajú politické elity, chápanie moci a ďalšie sprievodné znaky, ktoré prináša moc a ktoré možno aplikovať na všetky spoločnosti, na každú civilizáciu. Takto kladené otázky a, samozrejme, i ciele sú napríklad veľmi podnetne obsiahnuté v úvahe *Na ceste k politickej antropológii*, ako aj v odpovedi na otázku Tvorja politické dejiny aj dnes os dejín? od citovaného francúzskeho historika Jacqua Le Goffa. Je to zrejme i preto, že tak ako napísal Raymond Aron – *Problém moci je večný a je lahostajné, či ju ľudia obracajú rýľom alebo buldozénom*. Za zmienku stojí i skutočnosť, že do úvah historikov o politických dejinách, ktoré sa vzťahujú na politické elity a často na hodnotené dobové uplatňovanie spôsobu moci, presahujú aj úvahy o identite (kultúrnej i politickej) spoločenstiev, etník, národov a štátov. Nie je to však až také jednoduché a priamočiare premýšľanie a uvažovanie, pretože si vyžaduje množstvo poznatkov heuristického charakteru a neabsentujúceho „predporozumenia“ študovaného obdobia. Napokon Marc Bloch výstižne upozornil na veľmi dôležitú väzbu medzi dejinami štátu a dejinami národa alebo národov, keď napísal: *Zdá sa, že históriu pojmu štát len ťažko oddeliť od histórie pojmu národ alebo patriotizmus*. Kľúč k hlbšiemu poznaniu dejín politických elít, moci, spoločenstiev, etník, národov, štátov, ich

kultúrnych a historických identít, recepčných, a kulturačných a adaptačných procesov v meniacom sa historickom čase a priestore spočíva iba v komplexnom skúmaní.

Veru, mali by sme si položiť otázku, ako sa niektoré spomínané problémy a výsledky výskumu javia v slovenských politických dejinách, predovšetkým v našej najnovšej histórii. Najlepši žijúci slovenský historik 20. storočia Ľubomír Lipták nedávno v príspevku *Elity v makrozmenách – Slovensko 1918 – 1993* uviedol, že *prvým nápadným znakom, ktorý vyplýva už z frekvencie zmien, je častý tlak na zmeny elít. Tento jav dostal publicistický, ale výstižný názov »syndróm odťatých rúk«.* Znamená, že generácie, keď získajú zručnosti, znalosti a na formovanie elít prepotrebné vzájomné väzby, sú najbližším zvratom od vplyvu odstránené. Dramatický termín je pôsobivý najmä preto, že sa týka najviditeľnejšieho segmentu elít – politických špičiek... Slovenské dejiny sú dobrým objektom na skúmanie vplyvu predovšetkým náhlych politických a spoločenských zmien na osobnosť. V priebehu 75 rokov, teda počas života človeka a aktívneho pôsobenia dvoch generácií bolo týchto zmien šesť až sedem: v rokoch 1918, 1938 – 1939, 1944 – 1945, 1948, 1968, 1989, 1993. Najmä vo vzťahu k tzv. prítomným či prežitým dejinám sa žiada rozšíriť závery Ľubomíra Liptáka o tvrdsiu, nemilosrdnejšie vyslovenú skúsenosť. Vytryskla z poznania dnes už nestora slovenskej žurnalistiky Romana Kaliského – popri spisovateli a publicistovi Ladislavovi Jánovi Kalinovi – po roku 1970 najtvrdšie prenasledovaného novinára, ktorý prebolene vyriešol a presne aj trafil do našej skutočnosti v tom, že čo nové voľby na Slovensku, to „štátny prevrat“. Zrejme aj tento stav negatívne vplýval a vplýva na stabilitu spoločenského vývoja, kontinuitu a kultiváciu spoločenského vedomia. Predtým i dnes rozdeľuje našu spoločnosť v neustálej cirkulácii na zaslúžilých a tých zavrnutých. Dovolím si doplniť citovaného autora o ďalšie vyvolané spoločenské turbulencie, dva „zvraty“ – parlamentný a volebný v roku 1994 a jeden ďalší, opäť volebný v roku 1998. Práve prostredníctvom nich sa

vo veľmi krátkych intervaloch odvíjali a odvíjajú ustavičné slovenské politické zemetrasenia obsiahnuté predovšetkým v nekonečných personálnych zmenách, ktoré neakceptovali a ani dnes neakceptujú profesionalitu, naopak, v duchu staronovej naučenej pesničky opäť preferujú straníckosť a verejne proklamovanú oddanosť a službu novým mocným.

Nedovolím si uvažovať o spomínaných metódach mocných, ktoré tak deštruktívne, prostredníctvom personálnych otrasov v tomto storočí, negatívne vstúpili do histórie krajiny pod Vysokými Tatrami aj v predchádzajúcich storočiach prvého i druhého milénia. Iste boli, no nie až také časté a historicky dobre rozpoznané. Viac ich nepoznáme, ako poznáme, najmä preto, že sme neboli ich súčasníkmi, spoluaktérmi alebo blízkymi „dedičmi“. Zostali nám len spomienky zanechané v rodinnom prostredí, v historickej pamäti človeka, v malých dejinách rodov a generácií.

V slovenských dejinách sa akosi často osudovo viažu mnohé historické medzníky, fakty a udalosti k už magickému číslu osem. Preto som sa rozhodol vybrať niektoré roky s osmičkami, v ktorých dejinné udalosti významne ovplyvnili kultúrohistorický, spoločenský a politický vývoj v tomto regióne. Roky, ktoré priamo či nepriamo súviseli s formovaním národnej identity, našej slovenskosti, národnoemancipačného procesu, národnooslobodzovacích snáh na ceste k vytúženej štátnej samostatnosti. V jednotlivých kapitolách sa pokúšam čitateľovi priblížiť historické javy, ktoré značne ovplyvnili – v konkrétnych, ale aj v širších súvislostiach – dobové, dávno alebo nedávno minulé kultúrohistorické a politické procesy. Boli nesporne spojené s počiatkami najstarších národných dejín, s túžbami a snahami po národnej slobode a demokracii v minulom storočí, so vznikom československej štátnosti, s oslobodením zo stredoeurópskeho žalára národov a napokon i s cestou k zvrchovanému štátu, ktorá sa kľukatila prostredím dvoch totalitných ideológií 20. storočia. Majú význam nielen pre spomínané formovanie národnej identity, ale aj historického

vedomia a národného povedomia. Práve v tomto pohybe, v týchto zmenách zohrali veľkú úlohu politické elity, jednotlivé politické osobnosti, z ktorých mnohé sa svojimi konkrétnymi skutkami zapísali aj do európskych a napokon i svetových dejín. Vo svojej podstate nielen pozitívne, ale aj negatívne – tak ako to v histórii už býva – ovplyvnili naše putovanie dejinami a zakotvili v našom vedomí. Prostredníctvom svojho politického životopisu viac-menej poznačili neopakovateľný dejinotvorný proces tohto stredoeurópskeho regiónu.

Úlohou histórie nie je súdiť, ale vysvetľovať dejiny a pokúšať sa čoraz väčšmi priblížiť k pravdiviejšiemu historickému obrazu, a prístupnou formou ho podávať svojmu súčasníkovi. A teda napísaným hodnotiacim slovom zanechať odkaz v kóde terajšieho poznania budúcim generáciám. Marcus Tullius Cicero sa vyslovil, že *smelšie sa píše, než hovorí*. Iste má pravdu, ale napísané ostáva. Cieľom historiografie je aj poznávať individuálne skutky a rozhodovanie či konanie neopakovateľnej osobnosti v neopakovateľnej situácii. Historik musí rekonštruovať ciele, motívy a pravidlá politických elít, človeka, spoločenstva v konkrétnej dobe i regióne. V ohraničenom zmysle slova môže pritom využívať metódu analógie aj vo vzťahu k mysleniu súčasného človeka. No nesmie zabúdať, že akékoľvek analógie, najmä však analógie historické majú iba ohraničenú platnosť. Iste, môžu sa nám prihovárať vo svojich podobenstvách. Preto treba rozvíjať koncepciu intuitívneho chápania, psychologického vcítania do podoby a konania historickej postavy. Predovšetkým však historik musí zotrvať na ceste moderného myslenia ako „odkúzlenia sveta“, ktorú na začiatku nášho storočia charakterizoval Max Weber. Spočíva v hľadaní objektívneho, pravdiviejšieho poznania, ktoré nie je zaťažené zjavenou alebo prijatou múdrosťou či ideológiou. Jednoducho, aby história nebola prepisovaná pod vplyvom vládnych štruktúr. Táto požiadavka, tak ako sa to uvádza v Správe Gulbenkianovej komisie o reštrukturalizácii sociálnych vied, ktorá pracovala

pod vedením amerického sociológa Immanuela Wallersteina v rokoch 1993 – 1995 (*Kam směřují sociální vědy, Praha 1998*), musí byť podstatným krokom v oslobodzovaní intelektuálnej činnosti od paralyzujúcich vonkajších tlakov a mytológie.

Osem kapitol o vybraných osmičkách v našich dejinách je mojím pokusom analyzovať, interpretovať a v konečnom dôsledku popísať tie javy, udalosti, ktoré v mnohom ovplyvnili cestu slovenského národa k štátnosti. Predovšetkým nesmieme zabúdať na príslušníkov dobových politických elít, ktorí túto cestu, zväčša v strastiach, kliesnili v časoch neľahkých, plných osobných obetí, až napokon k dovŕšeniu, vzniku prítomného politického spoločenstva – slovenského politického národa, v samostatnom, *moderom* demokratickom štáte po roku 1993. Práve na túto skutočnosť nedávno upozornila Marcela Gbúrová v monografii *Medzi identitou a integritou* (Prešov 1996), keď uvažovala o prítomnej existencii... *politického národa v Slovenskej republike*. Putovanie generácií k vytúženej štátnosti bolo nesmieme dlhé a nielen planým uvažovaním, ale aj konkrétnymi skutkami vyústilo do veku našej dospelosti, do narodenej demokratickej slovenskej štátnosti, ktorá sa začala písať 1. januárom roku 1993.

Smerovanie našej štátnosti a moderného slovenského politického národa do európskeho spoločenstva zvrchovaných štátov a národov bolo a je i dnes nesporné. V Európe sme vždy boli, nik nás z nej nevyhnal, a ak, tak len na papieri a prostredníctvom propagačných naučených sloganov, žiaľ, i skutkov príslušníkov domácej inkvizície, a to vždy v prelomových obdobiach. Tí, čo aj dnes popierajú existenciu slovenského národa, ktorí vo svojom ošiali a zrejme i v istom zahmlení mysle chápu našu budúcnosť len v mase pseudokultúrne zoskupených občanov, v jednosmerne a pre vyvolených vyformovanom európskom tuneli, treba pripomenúť myšlienky z mnohých diel európskych mysliteľov, politikov a najmä štátnikov. Napríklad

úvahu Ingmara Karlssona v monografii *Európa a národy – európsky národ alebo Európa národov* (Bratislava 1998), kde napísal, že *európska nadnárodnosť bude prijatá, až keď národné, regionálne a nadregionálne identity nebudú hierarchizované, ale každý jednotlivec ich bude považovať za samozrejmé a za súčasť svojho každodenného života. Politika, ktorej cieľom je zachovanie rozmanitosti, bude preto dôležitým predpokladom na vytvorenie európskej identity, ktorá by nemala, ani nemôže, nahradiť identitu národnú, ale dodá podporu a silu tým politickým inštitúciám, ktoré nie sú ani štátne, ani základom akéhosi európskeho superštátu... Na úrovni národov by naďalej jestvoval pojem národa vo svojej herderovskej forme, kde národnosť nemusí byť zároveň vyjadrená štátnosťou. Každý národ by tak mohol byť, pri zachovaní svojej kultúrnej podstaty, svojou osobitosťou a kultúrnymi prejavmi príspevkom k medzinárodnému spoločenstvu. No už v polovici nášho storočia Robert Schuman, jeden z otcov dnešnej Európskej únie, pochopil, že Európa nemôže obísť svoju históriu, a preto pripomínal: Politické hranice sú výsledkom slávneho historického a etnického vývinu, dlhodobej snahy o národnú jednotu. Nikomu by ani nenapadlo ich zrušiť. Kedysi sa menili v dôsledku krvavých vojen alebo uzavieraním prospešných manželstiev... Naše európske hranice budú čoraz menej ohraničovať výmenu myšlienok, osôb a tovarov. V budúcnosti bude solidarita medzi národmi hrať väčšiu úlohu než zastaraný nacionalizmus. Jeho zásluhou získali štáty pevnú vnútornú štruktúru. No na tomto starom základe treba budovať nové poschodie. Nadštátna konštrukcia bude spočívať na národnom základe. Napokon, účastníci 48. konferencie Pungwashského hnutia s témou Dlhé cesty k mieru, ktorá sa konala 29. septembra až 4. októbra 1998 v Mexiku, potvrdili a takto aj umocnili význam národného štátu, najmä v boji proti nebezpečnej – jednotiacej a egoistickej pre vyvolených – globalizácii. Dokazuje to aj súčasný integračný pohyb v Európe, ktorý musí akceptovať existenciu všetkých, nielen veľkých národných*

štátov, ich tradičných i súčasných štruktúr, hospodárskeho rozvoja, ale aj často deklarovaného národného i štátneho záujmu. V mnohých podobenstvách to potvrdzuje aj európska história a v jej rámci i naše dejiny. Spoznávame v nich príklady odvahy a zbabelstva, kompromisov a tolerancie, násilia, utrpenia a lásky, nenávisti a závesti, ale predovšetkým skutočnosť, že kráčať po ceste za pravdou stojí za každú bolesť. Verím, že práve o tom sa bude môcť čitateľ presvedčiť aj pri vnímaní obsahu vybraných kapitol z našej histórie s väzbami na magické osmičky v slovenských dejinách.

Slovo na úvod

Uplynuli dve desaťročia od prvého vydania diela *Osmičky v našich dejinách*, ktoré sa zrodili z podnetu Eduarda Drobného, bývalého riaditeľa vydavateľstva Perfekt, a ktorý už, žiaľ, nie je medzi nami. Nielen teraz, po dopísaní rozšíreného a doplneného ich druhého vydania, spomíname na jeho žičlivosť historickej spisbe, v túžbach po rozšírenom a pravdivejšom poznaní dejín Slovenska a Slovákov.

V predhovore k prvému vydaniu je napísaný náš pohľad na význam hlbšieho poznávania našich dejín, nielen v súvislosti s osmičkovými udalosťami, na cestách dejinami slovenského národa. Nie je to magické číslo, je to len akási zhoda dlhodobou vytváraných priaznivých okolností, že nielen náš národ, ale aj iné národy vyspeli a dospeli k prelomovému obdobiu, ktoré v pozitívnom, a často aj v negatívnom zmysle ovplyvnili smerovanie spoločnosti a osudy žijúcich generácií, nesporne dôležitých spolutvorcov týchto premien.

Po dvoch decéniách bolo žiaduce niektoré tieto udalosti doplniť a lepšie dokresliť o časy predchádzajúce prelomovým rokom, o skutočnosti, ktoré kliesnili a tvorili generácie, aj prostredníctvom medzigeneračného reťazenia, k skutkom natrvalo zapísaným do dejín národa, do dejín národno-emancipačného hnutia, sociálnych, kultúrnych pohybov, demokratických zmien, národno-štátnych skutkov v putovaní za slobodou, spravodlivosťou, zvrchovanosťou, medzinárodným uznaním, až po vstup do nadnárodných spoločenstiev ekonomického, sociálneho, kultúrneho, vedeckého a politického významu.

V tomto duchu sme dotvárali toto dielko, obohatené o rozšírenú a novú fotodokumentáciu, a v závere o prehľadné

kalendárium osmičiek v našich dejinách. Veríme, že v jubilejnom osmičkovom roku 2018, v ktorom sa striedajú významné výročia nášho národa a štátu, najmä 100. výročie vzniku Československej republiky a 25. výročie vzniku Slovenskej republiky, oslovíme širokú verejnosť, ale najmä mladú generáciu v školách. V konkrétnych dotykoch s minulosťou sa snažíme prehľadne dotvoriť príťažlivý a inšpiratívny obraz našej minulosti, na jedinečných dominantách. Želáme si, aby čitateľ pochopil, slovami českého filozofa Jána Patočku, že „História nie je pohľad, ale zodpovednosť“. A práve v tomto duchu sme písali a doplňali jednotlivé kapitoly v novom vydaní. V zodpovednosti k našim národným dejinám, osobnostiam a ich skutkom, ktoré ich vytvárali a menili, v snahe o pravdivejšie zobrazenie, v prezentovaných dominantách, našej národnej minulosti.

Kladíme si aj prirodzenú otázku, ktorá sa vynára z našej osmičkovej minulosti. Čo nám prinesie rok 2018 a nasledujúce osmičky v treťom tisícročí? Veríme, že dobro tejto krajiny, celej našej planéty. Lebo tento, dnes už globálny svet, ktorý nie je vždy žičlivý prirodzeným národným pohybom a povyšuje občianske hodnoty nad národné, i keď, tak ako sme uviedli, práve občianske hodnoty musia byť vyvážené národnými. Telo potrebuje ducha, všeludsky bijúce srdce, lebo inak nám zoschne, ako suchá ratolesť. Úspechy i neúspechy, radosti a sklamanie súvekeho sveta, budú mať nesporne vplyv aj na život nášho národa, na rozvoj a napredovanie našich občanov, národa i národností, štátu i celého kontinentu, kde tvoríme, konáme a žijeme.

AUTORI

1. kapitola

Na počiatku kresťanstva

zemie nad stredným Dunajom a pod Vysokými Tatrami bolo už na konci staroveku či včasnohistorického času a na počiatku stredoveku v kontakte s postupujúcim a na sile naberaajúcim kresťanským učením. Je nesporné, že naši slovenskí predkovia poznali duch kresťanského učenia, ktoré sa im nenásilnou cestou – prostredníctvom slova misionárov – prihovárало, a tak pomaly, doslova nenápadne vstupovalo do sveta pohanských náboženských zvykov – slovanských hlavných božstiev: Svaroga – boha nebies či nebeského ohňa, Svarožiča (Dažboga) – boha slnka a pozemského ohňa, Perúna – boha búrky a hromu, a Velea – boha dobytku, stád, ochrancu majetku a blahobytu. „Zrážky“ medzi pohanskou kultúrou a duchom kresťanského učenia, tak ako napísal francúzsky historik Jacques Le Goff, samozrejme, mali odlišný, raz vyhranenejší, a na inom mieste a v inom čase miernejší charakter. Tieto javy nesporne poznamenali aj obsah kresťanskej spisby, v ktorej sa odrážalo i hodnotenie doby nášho slovanského detstva.

Pohanstvo a kresťanstvo žilo dlhé stáročia tolerantne vedľa seba. Pod pokrievkou kresťanstva prežívali staré pohanské zvyky. Najmä v počiatočoch ich veľmi citlivo nahrádzali kresťanské sviatky. Napríklad uctievanie Vianoc, ktoré naši slovanskí pohanskí predkovia považovali za najslávnejšie sviatky – čas, keď staré Slnko odchádza, dokonáva, a nové sa rodí. Kresťanstvo tento sviatok naplnilo novým obsahom, ktorý bol vyjadrený v biblickom posolstve: milosti Božej všetkým ľuďom dobrej vôle. Takýmto spôsobom kresťanstvo

**„Zrážky“ medzi
pohanskou
kultúrou
a kresťanským
učením**

**Kresťanstvo
nahrádzalo
pohanské
slovanské
obradu**

Pribina
(Ľudmila
Cvengrošová,
bronz, 1975)

prekrývalo, nahrádzalo tradičné pohanské slovanské obrady novým humánnym novozákonným posolstvom.

Spomenul som, že už od počiatkov nášho národného detstva pôsobili v prostredí nad stredným Dunajom kresťanské misie. Bolo to zrejme už po roku 313, keď rímsky cisár Konštantín (Constantinus I.) a jeho spoluvládca Licinius vydali v Mediolane (dnes Miláne) tzv. milánsky edikt, ktorý povoľoval slobodne vyznávať kresťanské náboženstvo. Práve takto sa kresťanstvo stávalo rovnocenným náboženstvom s ostatnými náboženskými kultmi vo vtedajšej Rímskej ríši. Je viac ako pravdepodobné, že už v priebehu 4. storočia sa

naši predkovia stretli s kresťanským učením. Dokazuje to latinský nápis na hrobe tourského biskupa Martina, pochádzajúceho z panónskeho rímskeho mesta Sabárie (dnes Szombathely), umiestnený v bazilike v Tours (juhozápadne od Paríža). Opisuje jeho účasť na pokresťančovaní Slovanov a ďalších etníc na strednom Dunaji a v iných oblastiach Európy, kde pôsobil (zomrel v roku 397). Konkrétne sa na náhrobku uvádza „... Pod zbožnú zmluvu Kristovu prijal si obrovské a rozličné kmene; Aleman, Sas, Durínčan, Panón, Rug, Slovan, Noričan, Sarmát, Ostragót, Frank, Burgund, Dák, Alán sa teší, že pod Tvojím vedením poznali Boha...“. Na existenciu Slovanov v Karpatoch a na strednom Dunaji upozorňuje aj správa z roku 448 od rétora Priska byzantskému cisárovi o jeho ceste k Attilovi, kráľovi Hunov, kde sa stretol s ľudom, ktorý mu ponúkal obľúbený nápoj Slovanov nazývaný medos.

Postupne sa nahrádzali – aj v tomto stredoeurópskom priestore, v priestore kontaktov sveta starovekého Ríma a tzv. barbarika Európy – grécko-antické „cnosti“ človeka, ktorý musel byť spravodlivý alebo čistý (dlhý historický čas neprekryl jeho ideály a idey – demokraciu, ľudskosť, rozvoj duševných i telesných schopností jednotlivca aj kolektívu). Ideovú silu nadobúdali „predpísané“ nové „cnosti“ človeka stredoveku, ktorý musel byť verný alebo veriaci. Takto sa formoval stredoveký svet, svet anjelov a diablov, svet delený na nebo a peкло. Koľko je ešte i dnes v nás zakonzervovaných stredovekých „cností“, a ako často sa najmä na prítomnej politickej scéne prejavujú sústavným delením a prevažne povrchným hodnotením človeka, spoluobčana. Možno je to aj preto, že vedomá pamäť ľudí je krátka, ale návyková veľmi dlhá.

Na šírení kresťanstva má nespornú zásluhu rád benediktínov. V roku 529 založil sv. Benedikt z Nursie (kraj Umbria v strednom Taliansku) kláštor v Monte Cassine, ktorý sa stal kolískou benediktínskej rehole. Jej heslo *Ora et labora* – *Modli sa a pracuj* prenikalo do sveta stredovekého

Zvon z prelomu
8. až 9. storočia
(Bojná)

**Človek
stredoveku
musel byť
verný alebo
veriaci**

**Ora et labora
– Modli sa
a pracuj**

Liate bronzové
pozlátené kovanie
opasku s motívom
vtáka a kríža
(Komárno,
druhá polovica
8. storočia)

Podunajskí a karpatskí Slovania

Franský kupec
Samo, zjednotiteľ
a vládca Slovanov
(623 – 659)

človeka, samozrejme, aj medzi našich slovanských predkov. Nové hodnoty oslovovali vtedajšiu včasnostredovekú európsku civilizáciu. Do tohto vývoja pozitívne vstúpil najmä pápež Gregor I. Veľký (predtým sa zriekol všetkého majetku a vstúpil do kláštora), ktorý nielen podporoval kresťanské misionárske aktivity po celej Európe, ale vybudoval aj dobre fungujúcu pápežskú kanceláriu a do cirkevných dejín sa zapísal svojou príkladnou skromnosťou. Sám sa označil len za „sluhu sluhov Božích“. V posledných rokoch sa k tomu autentickeému ideálu, predstavovanému pápežom Gregorom I. Veľkým snaží priblížiť pápež František. Veľakrát sa však cirkevná hierarchia tomuto predsavzatiu vzdialila, veľakrát sa muselo v dejinách pristúpiť k jej nevyhnutnej obnove, pripomenúť si jej začiatky, na ktoré sa takmer zabudlo, pretože inak by práve tieto humánne a sociálne hodnoty Kristovho učenia úplne zanikli. Veru veľmi poučné aj pre svetských panovníkov, vladárov, imperátorov, štátnikov v minulosti i prítomnosti. História nás mnohokrát presvedčila a poučila, že *ľudia myslia ináč na ulici a ináč na radnici*.

Okolo rokov 577 – 588 Slovania vstúpili do Macedónie, na Peloponéz, do Tesálie a Trácie. Podporovali ich aj kočovné kmene Avarov, ktorí tak do jadra slovanskej populácie výrazne zasiahli v druhej polovici 6. storočia. Skvelá byzantská diplomacia obrátila pozornosť Avarov na sever a zámerne ich vohnala do vzájomných stretov so severnejšie sídliačimi Gepidmi, Longobardmi, ale aj karpatskými a panónskymi Slovanmi. V 6. storočí už bola Panónia dosídlená slovanským etnikom, ktorého ďalšia vlna prišla práve v rokoch 567 – 568 z východu, presnejšie spolu s nomádskymi turkotatárskymi Avarmi z juhovýchodu. Tieto slovanské skupiny nemali nič spoločné s karpatskými Slovanmi, ktorí už predtým osídlili aj oblasť dnešného Slovenska. Avari sa stali dočasnými spojencami Longobardov, s ktorými zničili ríšu Gepidov v Potisi a od roku 568 s kaganom Bajanom ovládli rozľahlý priestor na strednom Dunaji a podmanili si panónskych Slovanov. Slovania nad stredným Dunajom si

v tomto multietnickom priestore udržiavali prevahu. Longobardi práve v roku 568 dobrovoľne opustili svoje osady v Zadunajsku a odišli do severnej a strednej Itálie. Dôležitou etapou v dejinách bolo víťazstvo franského kupca Sama, ktorý sa stal „kráľom“ podunajských a naddunajských (karpatských) Slovanov/Slovenov. Samova ríša – obranný kmeňový zväz (623 – 658) úspešne odrážala expanzívne snahy Frankov. Práve územie juhozápadného Slovenska patrilo k dôležitým častiam jadra krajiny panovníka Sama a pokladáme ho za slovanský útvar vyššieho typu, za významný predštátny celok v súveke ranostredovekej Európe.

Svätopluk
(Ľudmila
Cvengrošová,
bronz, 1975)